

УДК 373.2091.12011.3-051:336.5(045)

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.1.1.14>

Анжеліка КУРЧАТОВА

доктор філософії в галузі освіти, старший викладач кафедри дошкільної освіти, Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, вул. Нікольська, 24, м. Миколаїв, Україна, 54025
ORCID: 0000-0002-1282-837X

Бібліографічний опис статті: Курчатова, А. (2022). Формування та розвиток педагогічної творчості вихователя засобами саморозвитку. *Acta Paedagogica Volynienses*, 1, 85–91, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.1.1.14>

**ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ
ВИХОВАТЕЛЯ ЗАСОБАМИ САМОРОЗВИТКУ**

У статті проаналізовано психолого-педагогічну літературу з питання формування та розвитку педагогічної творчості вихователя засобами саморозвитку. Розкрито сутність понять «педагогічна творчість», «творча діяльність», «саморозвиток». Схарактеризовано основні умови для формування педагогічної творчості засобами саморозвитку. Обґрунтовано важливі якості творчої особистості.

Актуальність дослідження обґрунтовано визначенням протиріч між: об'єктивною потребою суспільства в оригінальних і високоефективних підходах педагога до освітніх завдань і високим рівнем адміністрування в системі дошкільної освіти; сучасними запитами щодо креативності педагогічної діяльності та жорсткої регламентації її в освітньому просторі сучасного закладу дошкільної освіти; необхідністю розкриття творчого потенціалу дитини та суб'єкт-об'єктним стилем педагогічної взаємодії. Педагогічна творчість представлена як пошук педагогом нових рішень у постановці нових завдань, застосуванні нестандартних прийомів діяльності, здатності передбачати та оптимально вирішувати своєрідні проблемні ситуації, що виникають у роботі вихователя.

Сучасний заклад дошкільної освіти потребує вихователя, який готовий працювати в умовах інноваційних змін, що відбуваються в освіті, продукувати нові ідеї щодо організації педагогічного процесу, ініціювати та реалізовувати творчі проекти, проявляти творчі вміння, створювати таке освітнє середовище, яке було би комфортним для дитини, сприяло розкриттю її потенційних можливостей розвитку, виховувало творчу особистість. Ідеться про вихователя-дослідника з новим педагогічним мисленням, креативного фахівця, гуманіста й оптиміста за переконанням, який бачить дошкільне дитинство в усій його унікальності, а заклад дошкільної освіти – у різноманітності творчих підходів до виховання дітей. Такий вихователь уміє знаходити в роботі з дітьми нові ресурси, продукувати ефективні форми, способи спілкування та взаємодії з ними. Результатом творчості вихователя є зростання його професійної майстерності та особистісний саморозвиток, стимулювання творчої ініціативи вихованців та їхньої пізнавальної активності.

Ключові слова: творчість, педагогічна творчість, саморозвиток, вихователь, заклад дошкільної освіти.

Angelica KURCHATOVA

Doctor of Philosophy in Education, Senior Lecturer at the Department of Preschool Education, V. O. Sukhomlinskyi National University of Mykolaiv, Nikolskaya str., 24, Mykolaiv, Ukraine, 54025
ORCID: 0000-0002-1282-837X

To cite this article: Kurchatova, A. (2022). Formuvannia ta rozvytok pedahohichnoi tvorchosti vykhovatel'ia zasobamy samorozvytku [Formation and development of pedagogical creativity of the teacher by means of self-development methods]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 1, 85–91, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.1.1.14>

**FORMATION AND DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL CREATIVITY
OF THE TEACHER BY MEANS OF SELF-DEVELOPMENT**

This article analyzes psychological and pedagogical literature on the formation and development of pedagogical creativity of the teacher by means of self-development. The essence of “pedagogical creativity”, “creative activity”, “self-development” is revealed. The basic conditions for the formation of pedagogical creativity by means of self-development are characterized. The important qualities of the creative personality are substantiated.

The relevance of the research is substantiated by the identification of the opposition between: the society's demand for original and highly effective approaches of a teacher to educational tasks and the high level of administration in the system of pre-school education; the current requests for creativity of pedagogical activities and strict regulation of their activities in the educational space of the modern pre-school education institution; the need to develop the creative potential of the child and subject-objective style of pedagogical interaction. Pedagogical creativity is represented as a teacher's search for new solutions in setting new tasks, using non-standard methods of activity, being able to anticipate and optimally solve original problematic situations that arise in the educator's work.

Today's pre-school education requires a teacher who is ready to work under the conditions of innovative changes in education, to develop new ideas on how to organize the pedagogical process, to initiate and implement creative projects, demonstrate creative skills, create an educational environment that would be comfortable for the child, contribute to the disclosure of their potentialities of development, and foster a creative personality. We are talking about a researcher with a new pedagogical mindset, a creative practitioner, humanist and optimist by conviction, who sees preschool childhood in all its uniqueness, and preschool education institution in the diversity of creative approaches to the education of children. Such an educator is able to find new resources in working with children, develop effective forms, ways of communication and interaction with them. The result of the teacher's creativity is the growth of his/her professional mastery and personal self-development, stimulation of students' creative initiative and their cognitive activity.

Key words: *creativity, pedagogical creativity, self-development, educator, preschool education institution.*

«Творчість є діяльністю, в яку людина вкладає немовби частинку своєї душі. І чим більше вона вкладає, тим багатшою стає її душа».
В. О. Сухомлинський

Актуальність проблеми. Розвиток особистості педагога стає важливою складовою частиною цілісного освітнього процесу, а її результатом має бути людина, яка є зразком для моральної поведінки і духовного розвитку, орієнтована на цінності світової та національної культури, здатна до творчої самореалізації та самовдосконалення у професійно-педагогічній сфері та у світі культурних цінностей. Тому можна зробити висновок, що пошук вирішення всього комплексу цивілізаційних проблем лежить на шляху духовного відродження людини й суспільства, а саме через процес особистісного самовдосконалення, самовиховання, саморозвитку і творчого підходу в реалізації цих процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчість як діяльність, результатом якої є створення нових матеріальних і духовних цінностей; як продукт, що вирізняється новизною, оригінальністю, унікальністю; як процес творення нового і як сукупність властивостей особистості (здібності, мотиви, знання, вміння), які забезпечують її включення в цей процес, розкрито в дослідженнях психологів і педагогів (О. Асмолов, Л. Виготський, В. Загв'язинський, В. Кан-Калік, Н. Кузьміна, В. Крутецький, О. Маюшкін, В. Моляко, К. Платонов, Я. Пономарьов, С. Сисоєва, Г. Тимофеева та інші).

До проблеми творчого професійного зростання вихователів закладів дошкільної освіти

зверталися у своїх працях Н. Ветлугіна, С. Гаврилюк, Н. Гавриш, Ю. Косенко, О. Листопад, Л. Тищук, Л. Шевчук та ін.

У наукових працях з проблеми педагогічної творчості (Д. Богоявленська, Н. Гузій, І. Єрмаков, В. Кан-Калік, Ю. Кулюткін, О. Листопад, Г. Несен, М. Поташник, В. Семиченко, С. Сисоєва, В. Сухомлинський та ін.) відзначаємо схожість думок учених у тому, що специфічним є не тільки предмет педагогічної творчості – дитина, яка росте і розвивається, але і її основний «інструмент» – особистість самого педагога-творця. Зауважимо, що тільки в акторській і педагогічній професії зустрічається цей унікальний збіг особистості та інструменту.

Мета дослідження – обґрунтувати можливості та з'ясувати ефективність формування і розвитку педагогічної творчості вихователя засобами саморозвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Творчість як один із вищих аспектів людського буття набула останнім часом особливої значимості в житті як окремої особи, так і сучасного суспільства загалом. Однією з важливих характеристик професійної складової частини особистості педагога поряд із готовністю до гуманістичного виховання, до особистісно-орієнтованого навчання, до професійного саморозвитку, до педагогічної взаємодії, до прийняття рішень є творча активність.

А. Макаренко неодноразово наголошував: «Майстром може стати кожен, якщо йому допоможуть і якщо він сам працюватиме»; «Кожен із вас, молодих педагогів, буде неодмінно майстром, якщо не покине нашої справи, а наскільки він оволодіває майстер-

ністю, – залежить від власної наполегливості» (Макаренко, 1990).

В. Сухомлинський у своїх працях «Сто порад учителю», «Пависька середня школа», «Як виховати справжню Людину», «Розмова з молодим директором школи» та багатьох інших велику увагу приділяє творчості та майстерності вчителя в становленні справжньої людини, громадянина, патріота Батьківщини. «Ми маємо справу з найскладнішим, неоцінним, найдорожчим, що є в житті, – з людиною. Від нас, від нашого вміння, майстерності, мистецтва, мудрості залежить її громадянське й інтелектуальне обличчя, її місце і роль у житті, її щастя» (Сухомлинський, 1966: 420).

Складність проблеми професійної педагогічної творчості та саморозвитку педагога полягає в тому, що вони є об'єктом вивчення багатьох наук, тобто мають міждисциплінарний характер. Проте для з'ясування категоріального апарату дослідження та розуміння його концептуального змісту насамперед доцільно глибше розкрити зміст основних понять.

Вітчизняною і зарубіжною наукою накопичено певний досвід у розробленні основних теоретичних передумов проблеми формування творчої особистості. Ю. Кулюткін виділяє серед важливих якостей творчої особистості такі: прагнення до самореалізації (одна з вищих потреб особистості, яка виявляється в реалізації власних творчих сил і здібностей, у постійному зростанні та збагаченні власних внутрішніх можливостей, у підвищенні своєї професійної діяльності, в орієнтації на загальнолюдські цінності); захоплення справою як покликанням (висока зацікавленість справою, якою займається людина, ототожнення себе зі своєю справою, глибока задоволеність нею і разом із тим постійна готовність удосконалювати справу); аутентичність особистості (щира та відверта позиція щодо ставлення до себе та інших, небажання ховатися за умовними масками, ховати свої спрямування, думки і переконання, власні індивідуальні особливості); незалежність щодо суджень (здатність особистості до висловлювання власних суджень, не пристосовуючись до думки інших, повна самостійність в оцінках); впевненість у власних силах (оцінка своїх сил і можливостей адекватна досвіду: вибір цілей і задач, які людина здатна вирішувати на високому рівні якості, відсутність невиправданої тривожності під час

вибору та реалізації цілей); індивідуальність і гнучкість (здатність до самостійної постановки цілей, а також зміни їх залежно від умов діяльності, вести інших за собою, бути оригінальним і неупередженим під час вирішення проблем, які виникають); критичність і високий ступінь рефлексії (постійна увага до адекватності власних дій і вчинків, нетерпимість до недоліків і непродуманих рішень, уміння вчитися на помилках, постійний аналіз та осмислення власної діяльності); дитяча сприйнятливості і відкритість у ставленні до нового (поєднання зрілої думки з дитячою свіжістю сприйняття) (Косенко, 2017: 244–251).

Теоретичне дослідження проблеми дозволяє стверджувати, що творча діяльність – це діяльність, яку зумовлює здібність особистості до самостійного пошуку з метою досягнення результатів, що мають новизну, оригінальність, прогресивність за умов оволодіння засобами організації цієї діяльності на фоні позитивного ставлення до пізнання (Гузій, 2004).

Творчість вихователя – це здатність винаходити в процесі повсякденної професійної діяльності щось нове, комбінувати й видозмінювати, адаптувати відоме до вікових та індивідуальних особливостей кожної дитини; гнучкість у виборі адекватних засобів впливу на малюка; пошук нестандартних способів розв'язання освітніх завдань; оригінальне доцільне застосування засобів стимулювання творчої ініціативи вихованців та їхньої пізнавальної активності (Міхеєва, Чубкова, 2019: 73–76).

Поняття «творчий педагог» здебільшого вживається, коли йдеться про впровадження інноваційних ідей у педагогічну діяльність. Результатом творчості вихователя є зростання його професійної майстерності та особистісний саморозвиток.

У педагогічних дослідженнях найбільш близьким до поняття «саморозвитку» є категорії «самовдосконалення», «самовиховання». В умовах запровадження інновацій у сфері освіти, насамперед в умовах гуманізації освітнього процесу, посилюється роль психологічного підходу до розуміння змістової складової частини зазначеного процесу. Поняття «саморозвиток» і близькі до нього поняття стають усе більш персоніфікованими. Домінуючим стає вплив таких напрямів у педагогічній діяльності, як педагогіка співробітництва та педа-

гогіка співтворчості. Визнання задекларованим раніше індивідуальним підходом до дітей, необхідного інтересу до особистості дитини з боку педагога та власної особистості додає нового змісту педагогічній діяльності.

Професійний саморозвиток педагога – це свідомо самопізнавальна та самопроектувальна діяльність, спрямована на вдосконалення своєї особистості відповідно до вимог професії в освітньому середовищі закладу освіти, та самореалізація себе як особистості в тій соціальній сфері діяльності, яка визначає професію (Костенко, 2004).

Професійна діяльність сучасного педагога постійно ускладнюється і трансформується до вимог сучасної освітньої галузі. Сам педагог покликаний гнучко реагувати на виклики часу, бути професійно мобільним, володіти комплексом соціальних, професійних, особистісних компетентностей, які забезпечать його професійний саморозвиток.

Готовність до професійного саморозвитку фахівця забезпечується сформованою професійною перспективою розвитку, яка відповідає ціннісним орієнтаціям особистості, а також наявністю навичок саморозвитку, які складаються з: позитивного ставлення до професії педагога та реалізації педагогічної діяльності; професійно важливих якостей та мотивів професійної діяльності, а також внутрішнього прагнення до професійного саморозвитку; знання, вміння, навички та компетенції професійного саморозвитку. Ці навички виступають засобами саморозвитку та вдосконалюються за допомогою педагогічної творчості.

Педагогічну творчість вихователя закладу дошкільної освіти О. Листопад розглядає як складну, різнобічну, інтеграційну діяльність, метою якої є досягнення оптимальних результатів у вихованні та навчанні дошкільників, що досягається шляхом пошуку неординарних, оригінальних і продуктивних способів розв'язання задач професійної діяльності (Листопад, 2016).

А. Федорович характеризує її як здатність винаходити в повсякденній праці щось нове, комбінувати й видозмінювати, адаптувати відоме до вікових та індивідуальних особливостей кожної дитини; гнучкість у виборі адекватних засобів впливу на малюка; пошук нестандартних способів розв'язання освітніх завдань; оригінальне

доцільне застосування методів стимулювання ініціативи та пізнавальної активності вихованців (Федорович, 2016: 128–129).

На думку Л. Тищук, А. Рясенчук, І. Балицької, авторів книги «Плакаємо творчість педагога дошкільного закладу», головним стимулом педагогічної творчості вихователя є переконання «Я можу творити», «Я здатна до творчості». У кожного педагога, переконують вони, є внутрішня потенція до глибокої і конструктивної творчості. Динаміка переходу від репродуктивної до творчої педагогічної діяльності супроводжується нищенням грані між «Я – не творчий» і «Я – творчий», у результаті чого утворюється третій простір, який може бути позначений як процес прагнення до творчості через залучення позитивних емоцій (Тищук, 2011).

Таким чином, нагальною стає потреба у вихователі дітей дошкільного віку, спроможного створити умови для всебічного розвитку особистісного потенціалу дитини, який готовий до постійного саморозвитку та розкриття свого творчого потенціалу. Особливістю педагогічної творчості є те, що педагог реалізує свої особистісні та професійні творчі потенції засобом творення особистості дитини.

Практика доводить, що високий рівень розвитку творчої активності педагога є найважливішою умовою формування творчої активності дитини-дошкільника. Робота вихователя закладу дошкільної освіти – це діяльність, яка характеризується захопленістю справою, мобільністю, здатністю до інноваційної педагогічної діяльності, проявом творчого натхнення. Творчий педагог легко налагоджує стосунки з кожною дитиною як потенційно творчою особистістю в процесі їхніх спільних багатозорових ігрових, пошукових, продуктивних дій у різних сферах дитячої діяльності (гри, навчання, малювання, конструювання, ліплення тощо). І навпаки, вихователь, який працює здебільшого репродуктивно, не піклується про свій творчий розвиток, важко знаходить спільну мову з дітьми, має труднощі у взаємодії з ними.

Варто пам'ятати: продуктами творчості вихователя є не лише результати творчої діяльності у вигляді конспекту, нового дидактичного матеріалу чи гри, методичної розробки тощо, а й результати творчої співпраці з вихованцями:

художній виріб, придумана казка, інсценована ситуація, розіграна роль персонажа у виставі, конструкторська споруда та інше (Вітвицька, 2017: 22–37).

Творчий підхід до роботи дозволяє реалізувати найсміливіші педагогічні задуми. Проте, щоб працювати творчо, вихователю необхідно добре володіти репродуктивною діяльністю. Репродуктивні елементи у практиці його роботи – це та база, відсутність якої унеможливує перехід до творчості.

Але чому не всі вихователі проявляють творчість у роботі? Що може заважати педагогу бути творчою особистістю? Причин є чимало. Назвемо лише деякі: незацікавленість у професії, вузький кругозір, стереотипне мислення, власна незібраність, неорганізованість, лінощі, нестабільні психічні стани, проблеми зі станом здоров'я, негативні якості характеру, нерозвиненість власного творчого потенціалу тощо. Це – внутрішні причини. Зовнішніми бар'єрами виступають: несприятливий психологічний клімат у педагогічному колективі, необ'єктивна оцінка діяльності з боку адміністрації, страх помилитися або бути в центрі уваги, певні незручності (працює один у групі, некомфортні умови) тощо. Наші спостереження дають підстави стверджувати, що творчість вихователя успішно розвивається у творчому колективі однодумців, у атмосфері творчості закладу дошкільної освіти, тільки тоді вихователь професійно зростає.

Основним шляхом професійного зростання педагога є самовиховання та саморозвиток. Самовиховання – це формування людиною своєї особистості відповідно до свідомо поставленої мети. Саморозвиток – розумовий і фізичний розвиток людини, якого вона досягає самостійними заняттями, вправами (Бусел, 2009: 917, 921).

Саморозвиток вихователя починається з усвідомлення різниці між уявленням про себе як майбутнього професіонала і реальними можливостями. Мотивом-збудником роботи над собою є розуміння невідповідності між «Я-реальним» та «Я-ідеальним». Це можливо в тому разі, якщо у вихователя є професійний ідеал і здатність до самопізнання.

Важливим аспектом особистісно-орієнтованої освіти на сучасному етапі є створення

і впровадження спеціальних програм індивідуальних траєкторій професійного саморозвитку, що стимулюють пошукову активність вихователя в опануванні способами і методами здійснення цього процесу. Реалізаціями цього процесу виступають такі форми роботи в закладах дошкільної освіти, як «День новатора», «Творча педагогічна вітальня», «Творча майстерня», «Конкурс педагогічної майстерності», «Вихователь-новатор», «Творчий вихователь», «Кращий вихователь року», «Ярмарок методичних ідей», «Творчий звіт», «Творча лабораторія», «Педагогічний фрістайл», «Банк педагогічних ідей», «Клуб творчих зустрічей», «Методичний аукціон» тощо, які демонструють творчий потенціал окремих вихователів і педагогічних колективів закладів дошкільної освіти на різних рівнях, від окремого закладу дошкільної освіти до району та області.

Аналіз досвіду теоретичних узагальнень та актуального стану діяльності закладів дошкільної освіти з проблеми професійного саморозвитку вихователів закладів дошкільної освіти має низку суперечностей між:

- суспільною потребою в педагогах закладів дошкільної освіти з усвідомленням необхідності професійного саморозвитку, здатних відповідати зростаючим освітнім вимогам до учасників освітнього процесу, та відсутністю належної мотивації вихователів до розв'язання цієї потреби;

- прагненнями на всіх рівнях забезпечувати підготовку до професійного саморозвитку майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти і недостатнім концептуально-теоретичним обґрунтуванням цього процесу;

- необхідністю формування готовності до професійного саморозвитку вихователів і недостатнім використанням потенціалу освітнього середовища усіх ланок освіти.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, щоб вихователь діяв творчо, самостійно виважуючи результати своєї діяльності й коригуючи засоби з орієнтацією на мету, він повинен мати творчий потенціал, певні властивості, риси характеру, розвиток яких забезпечить професійний саморозвиток педагога, а через нього – і розвиток дитини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. В.Т. Бусел. Київ : Перун, 2009. 1736 с.
2. Вітвицька С.С. Теоретичні і методичні засади педагогічної підготовки магістрів в умовах ступеневої освіти : монографія. Житомир : «Полісся», 2015. 416 с.
3. Вітвицька С.С. Формування та розвиток педагогічної майстерності вчителя засобами самовиховання. *Формування та розвиток педагогічної майстерності й творчого потенціалу вчителя як домінуючих складових педагогічної дії: теорія і практика* : збірник наукових статей / за заг. ред. Л.В. Корінної. Житомир. 2017. С. 22–37.
4. Гузій І.В. Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та теоретичні аспекти : монографія. Київ : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2004. 243 с.
5. Косенко Ю.М. Педагогічна творчість вихователя дошкільного навчального закладу: основні напрями прояву. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : «Педагогічні науки»*. Бердянськ : БДПУ. 2017. Вип. 2. С. 244–251.
6. Костенко М.А. Педагогічні умови професійно-творчого саморозвитку майбутнього вчителя : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2004. 20 с.
7. Листопад О.А. Теоретико-методичні засади формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2016. 529 с.
8. Макаренко А.С. О воспитании. Москва : Издательство политич. литературы, 1990. 415 с.
9. Міхеєва О.І., Чубкова О.В. Творчість вихователя сучасного дошкільного закладу як фактор оптимізації педагогічної діяльності. *Young Scientist*. 2019. № 10.1 (74.1). С. 73–76.
10. Педагогічна майстерність учителя : навчальний посібник / за ред. проф. В.М. Гриньової, С.Т. Золотухіної. Вид. 2-е, випр. і доп. Харків : «ОВС», 2006. 224 с.
11. Педагогічна майстерність : підручник / І.А. Зязюн та ін. Київ : Вища школа, 2008. 376 с.
12. Пилипчук В.В. Розвиток педагогічної майстерності вчителя в предметних методиках навчання. Київ, 2007.
13. Сухомлинський В.О. Сто порад учителю: вибрані твори : в 5 т. Київ : Радянська школа, 1966. Т. 2.
14. Тишук Л.І. Творчість як умова особистого розвитку і підвищення рівня професійної майстерності педагога. *Обдарована дитина*. 2008. № 6. С. 19–25.
15. Ушинський К.Д. Людина, як предмет виховання: вибрані педагогічні твори : в 2-х т. Київ : Радянська школа, 1983. Т. 1.
16. Федорович А. Творчість вихователя як чинник ефективності навчально-виховного процесу в дошкільному навчальному закладі. *Молодь і ринок*. 2016. № 10. С. 128–129.

REFERENCES:

1. Busel, V. T. (Eds.). (2009). *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [The Great Glossary of Modern Ukrainian Language]*. Kyiv: Perun [in Ukrainian].
2. Vitvytska, S. S. (2015). *Teoretychni i metodychni zasady pedahohichnoi pidhotovky mahistriv v umovakh stupenevoi osvity: monohrafiia [Theoretical and methodological principles of pedagogical training of masters in the conditions of gradual education: a monograph]*. Zhytomyr: «Polissia» [in Ukrainian].
3. Vitvytska, S. S. (2017). *Formuvannia ta rozvytok pedahohichnoi maisternosti vchytelia zasobamy samovykhovannia [Formation and development of pedagogical skills of teachers by means of self-education]*. L. V. Korinnoi (Eds.), *Formuvannia ta rozvytok pedahohichnoi maisternosti y tvorchoho potentsialu vchytelia yak dominantnykh skladovykh pedahohichnoi dii: teoriia i praktyka – Shaping and Developing the Teacher's Mastery and Creative Potential of the Teacher as Domestic Components of Pedagogical Activity: Theory and Practice: Collection of Scientific Articles*. Zhytomyr [in Ukrainian].
4. Huzii, I. V. (2004). *Pedahohichni profesionalizm: istoryko-metodolohichni ta teoretychni aspekty: monohrafiia [Pedagogical professionalism: historical-methodological and theoretical aspects: monograph]*. Kyiv: NPU im. M. P. Drahomanova [in Ukrainian].
5. Kosenko, Yu. M. (2017). *Pedahohichna tvorchist vykhovatelja doshkilnoho navchalnoho zakladu: osnovni napriamy proiavu [Pedagogical creativity of the educator of preschool educational institution: the main directions of manifestation]*. *Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Serii: Pedahohichni nauky – Scientific notes of Berdyansk State Pedagogical University. Series: Pedagogical sciences*. Vyp. 2. Berdiansk : BDPU [in Ukrainian].
6. Kostenko, M. A. (2004). *Pedahohichni umovy profesiino-tvorchoho samorozvytku maibutnoho vchytelia [Pedagogical conditions of professional and creative self-development of the future teacher]*. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
7. Lystopad, O. A. (2016). *Teoretyko-metodychni zasady formuvannia profesiino-tvorchoho potentsialu maibutnykh vykhovateliv doshkilnykh navchalnykh zakladiv [Theoretical and methodical principles of formation of professional and*

creative potential of future educators of preschool educational institutions]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Odesa [in Ukrainian].

8. Makarenko, A. S. (1990). *O vospytanii [On Upbringing]*. Moskva: Izdatelstvo politich. literatury [in Russian].

9. Mikheieva, O. I., Chubkova, O. V. (2019). *Tvorchist vykhovatel'ia suchasnoho doshkilnoho zakladu yak faktor optymizatsii pedahohichnoi diialnosti [Creativity of the educator of modern preschool institution as a factor of optimization of pedagogical activity]*. *Young Scientist*. № 10.1 (74.1) [in Ukrainian].

10. Hrynovoi, V. M., Zolotukhinoi, S. T. (Eds.). (2006). *Pedahohichna maisternist uchytelia: navch. posib. [Pedagogical skills of the teacher]*. Vyd. 2-e, vypr. i dop. Kharkiv: «OVS» [in Ukrainian].

11. Ziazun, I. A., Kramushchenko, L. V., Kryvonos, I. F. et al. (2008). *Pedahohichna maisternist: pidruchnyk [Pedagogical skills: a textbook]*. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].

12. Pylypchuk, V. V. (2007). *Rozvytok pedahohichnoi maisternosti vchytelia v predmetnykh metodykakh navchannia [Development of pedagogical skills of teachers in subject teaching methods]*. Kyiv [in Ukrainian].

13. Sukhomlynskyi, V. O. (1966). *Sto porad uchyteliu: vybrani tvory: V 5 t. [One hundred tips for teachers: selected works: In 5 vols.]*. Kyiv: Radianska shkola. T. 2. [in Ukrainian].

14. Tyshchuk, L. I. (2008). *Tvorchist yak umova osobystoho rozvytku i pidvyschennia rivnia profesiinoi maisternosti pedahoha [Creativity as a condition of personal development and improving the professional skills of teachers]*. *Obdarovana dytna – A gifted child*. № 6 [in Ukrainian].

15. Ushynskyi, K. D. (1983). *Liudyna, yak predmet vykhovannia: vybrani pedahohichni tvory: V 2-kh t. [Creativity as a subject of education: selected pedagogical works: In 2 volumes]*. T. 1. Kyiv: Radianska shkola [in Ukrainian].

16. Fedorovych, A. (2016). *Tvorchist vykhovatel'ia yak chynnyk efektyvnosti navchalno-vykhovnoho protsesu v doshkilnomu navchalnomu zakladi [Creativity of the educator as a factor in the effectiveness of the educational process in preschool education]*. *Molod i rynek – Youth and the market*. № 10 [in Ukrainian].